

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

У статті розглянуто та проаналізовано основні компоненти лінгвокраїнознавчої компетенції. Також визначено лексичні одиниці, які яскраво забарвлені національно-культурною семантикою, а саме: назви реалій, коннотативна лексика й фонова лексика, основними складниками якої є пароніми, антропоніми, фразеологізми, метафори, метонімія. Підкреслено, що фонові знання – це основний об'єкт лінгвокраїнознавства, засвоєння якого актуалізує проблему оптимізації та інтенсифікації процесу підготовки студентів у вищих навчальних закладах України.

Ключові слова: лінгвокраїнознавча компетенція, реалії, коннотативна лексика, фонові знання, пароніми, антропоніми, фразеологізми, метафори, метонімія.

Формування лінгвокраїнознавчих знань стає можливим завдяки інтегруванню в процес іншомовного спілкування. Останніми роками серед дослідників збільшився інтерес до лінгвокраїнознавчої тематики. Важливим завданням вивчення ІМ у ВНЗ сьогодні є лінгвокраїнознавчі знання, в основу яких покладено не лише норми національних культур і традицій, а й фонові знання, загальнокультурні цінності. На жаль, зміст сучасних навчальних програм недостатньо забезпечує можливість для розвитку в майбутніх фахівців лінгвокраїнознавчої компетенції. У цій статті ми зупинимося на розгляді основних компонентів лінгвокраїнознавчої компетенції, адже вони є запорукою формування цієї компетенції і їх знання вбачаємо важливим у процесі іншомовного спілкування.

Проведений аналіз літератури свідчить про те, що наразі існує ціла низка досліджень, у яких розглядається лінгвокраїнознавча компетенція, процес її формування та її складники.¹

Більшість учених розкривають окремі аспекти лінгвокраїнознавства в процесі навчання іноземної мови. Серед останніх досліджень є праці, присвячені темі формування лінгвокраїнознавчої компетенції при вивченні іноземної мови учнями-білінгами (татарами) на матеріалі категорій роду російської мови (Г. Нурулліна), на матеріалі текстів етнокультурознавчого змісту (М. Кисельова), у процесі підготовки військовослужбовців (М. Мигненко), на матеріалі російських паремій (Д. Башуріна), у навчанні французької мови старшокласників (Н. Саланович), у підготовці педагогів (Ф. Хубієва), в інтенсивному курсі навчання іноземної мови (Н. Ішханян) та інші [3; с. 101].

Мета статті – виокремити та проаналізувати основні структурні компоненти лінгвокраїнознавчої компетенції. Зазначимо, що під лінгвокраїнознавчою компетенцією майбутніх учителів іноземної мови розуміємо знання історії, географії, економіки, державного устрою, культури країни, мова якої вивчається, а також основні особливості соціокультурного розвитку країни на сучасному етапі та вміння підпорядковувати свою мовленнєву поведінку цим особливостям.

Лінгвокраїнознавча компетенція передбачає усвідомлення того, що кожна мова є не тільки засобом пізнання і спілкування, а й формою соціальної пам'яті, культурним кодом нації. Вона є провідною у філологічній підготовці фахівців з іноземної мови.

Лінгвокраїнознавча компетенція поділяється на мовний, мовленнєвий та країнознавчий компоненти.

З позицій фахової підготовки студентів мовний компонент передбачає володіння необхідною професійною лексикою, знаннями та навичками, достатніми для лінгвістично коректної інтерпретації почутого чи прочитаного іноземною мовою.

Мовленнєвий компонент можна визначити як комплекс мовленнєвих навичок, умінь і комунікативних знань, оволодіння якими дасть майбутньому фахівцю змогу будувати, наповнювати й варіювати мовлення іноземною мовою залежно від функціональних чинників спілкування, а також термінологічно коректно та літературно правильно перекладати іншомовну спеціальну літературу рідною мовою.

Країнознавча компетенція виступає як комплекс країнознавчих знань, умінь і навичок, якісне оволодіння якими дасть майбутньому спеціалісту можливість:

- розпредмечувати понятійний зміст номінативних одиниць у національно-культурних пластах лексики, фразеології й афористики;
- правильно використовувати країнознавчо марковані мовні одиниці в мовленні.

У вітчизняній методичній літературі існують різні дослідження вчених, які здебільшого ґрунтуються на методичних характеристиках та класифікаціях лінгвокраїнознавчих елементів. У контексті нашого дослідження нам видалась досить цікава класифікація, яку подають Є. Верещагін та В. Костомаров [2]. Вони поділяють країнознавчу лексику на еквівалентну, безеквівалентну та фонову лексику.

До складу лексичних одиниць, які яскраво забарвлені національно-культурною семантикою, входять назви реалій (позначення предметів і явищ, які характерні для однієї культури і відсутні в іншій), коннотативна лексика (слова, які збігаються за основним значенням, але різняться культурно-історичними асоціаціями) і фонові лексика (позначає предмети й явища, які мають аналоги в культурі, що порівнюється, але різняться певними національними особливостями функціонування, форми) [5, с. 31].

Г. Томахін [6] зазначає, що реалії – це назви предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імен національних і фольклорних героїв. Характерною рисою реалій є тісний зв'язок предмета, поняття, явища, що визначається реалією, з народом та історичним часом [6]. Автор виділяє дві великі групи реалій: денотативні (назви предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імен національних та фольклорних героїв тощо, які притаманні певній культурі) та конотативні (слова, які означають предмети, які нічим не відрізняються від предметів іншої культури, але отримали додаткові значення, що базуються на культурно-історичних асоціаціях, притаманних певній культурі).

Країнознавчі фонові знання (за визначенням Є. Верещагіна й В. Костомарова [2]) – це “знання, які наявні у свідомості людини, а також тієї спільноти людей, до якої певний індивід належить”. Дослідники узагальнили, що кожна людська спільність володіє чотирма групами подібних фонових знань.

До першої належать загальнолюдські поняття, серед них “сонце”, “повітря”, “вітер” тощо. До другої групи належать фонові знання про специфічні поняття, характерні для всіх членів окремої етнічної та мовної спільності. Ця група лінгвокраїнознавчих та країнознавчих знань утворилася у процесі історичного розвитку того чи іншого суспільства, відображає його культуру, звичаї тощо. Третю групу становлять соціально-групові фонові знання, тобто знання, характерні для окремих соціальних груп (лікарів, інженерів, учителів та інших професійних груп). Четверту групу становлять регіональні знання, пов’язані з особливостями ізольованих регіонів різного масштабу. У цьому випадку йтиметься про фразеологічні одиниці з “культурним компонентом”.

Отже, країнознавчі фонові знання є важливим чинником взаєморозуміння у процесі міжкультурної комунікації [4, с. 369].

Розглянемо докладніше фонову лексику. Її складниками є: пароніми, антропоніми, фразеологізми, метафори, метонімія.

Паронімія – предмет дослідження для авторів різних словників труднощів, паронімів, правильного й помилкового слововживання (Акуленко, Бельчиков, Панюшева, Колесников, Горбачевич, Fowler, Bryson, Herd, Morris, Partridge, Room, Wessen).

Пароніми (від грец. *para* – поблизу, поруч і *onoma* – ім’я) – це слова (пари слів), які мають подібність у морфологічній будові (близькі за фонетичним складом), але розрізняються за значенням. Не всі слова, схожі за звучанням, можна вважати паронімами. До паронімічних належать тільки ті, що мають невелику відмінність у вимові. Інколи в паронімів є спільна морфема (на матеріалі англійської мови):

- *personal* – *personnel* (особистий – персонал, кадри);
- *anterior* – *interior* (попередній – інтер’єр);
- *popular* – *populous* (популярний – густонаселений);
- *corps* – *corpse* (корпус – трун).

Проблема значення власних імен і їх зв’язок з носіями виникла у вчених із давніх часів. Вивченням проблем антропонімів займається галузь ономастики **антропоніміка**. У сучасній лінгвістиці спостерігається значний інтерес до проблем ономастики, тобто вивчення власних імен, зокрема антропонімів, які займають особливе місце в англійській, німецькій та взагалі у будь-якій мові світу. Повноцінне спілкування, тобто правильне сприйняття, оцінювання та інтерпретація інформації, неможливе без знання певного набору власних імен та їх функцій у мові та тексті.

Такі імена, як *Betty*, *Tom*, *Jack*, *Mary* та інші, стали носіями окремих рис характеру людей. Так, ім’я *Jack* асоціюється з поняттям “веселий, хитрий хлопець”. З давніх часів існував звичай називати людей, які мали однакову професію, одним ім’ям: наприклад, *Tom Tailor*, що означає кравця за фахом, *Jack of all trades* – на всі руки майстер, *Aunt Sally* – дитяча гра, мета якої – вибити люльку з рота дерев’яної ляльки; *John long the carrier* – людина, яка не поспішає щось принести, доставити; *Johnny-on the spot* – людина, готова надати допомогу в будь-який час.

Для лінгвокраїнознавства величезний інтерес становлять також фразеологізми, у яких відображаються національна своєрідність історії, культури, традиційного способу життя народу – носія мови. Відбір одиниць з яскраво вираже-

ною національно-культурною семантикою є завданням тих розділів лексикології та фразеології, котрі виступають як лінгвістична основа лінгвокраїнознавства і можуть бути названі країнознавчо орієнтованою лінгвістикою [1, с. 6]. Доцільним, на нашу думку, є включення до змісту навчання іноземної мови студентів використання фразеологічних одиниць: вони допомагають проникати в культуру країни, мова якої вивчається.

Однією з характерних рис фразеологізмів називають стійкість їх структури, повторюваність в одній і тій самій готовій формі. Водночас значна кількість фразеологізмів має по декілька варіантів, причому змінюватись можуть не тільки граматичні форми компонентів, а й самі компоненти. Наприклад: *not to care a bit (a brass button, a button)*; *not to care (give) a curse, a damn* (мене це не обходить, мені байдуже, “по барабану”), *“pale as a corpse, ghost, sheet, death, ivory”* (білий як полотно, смерть, стіна).

У німецькій мові є також значна кількість фразеологічних одиниць з національно-культурним компонентом, які потребують коментарів. Наведемо деякі приклади. Пізнавальну лінгвокраїнознавчу інформацію має фразеологізм *unter dem Pantoffel stehen*. За стародавнім звичаєм під час вінчання в церкві молодий і молода намагалися наступити один одному на ногу. Вважали, що той, кому пощастить першому наступити іншому на ногу, верховодитиме в сім'ї протягом усього життя. Сьогодні цей фразеологізм вживають у значенні “бути в жінки під каблуком/під п'ятою”, так і в ширшому значенні “бути в цілковитій залежності від кого-небудь”.

Шляхом виявлення коннотативних значень можуть бути метафоричні та метонімічні перенесення.

У сучасних американських публіцистичних текстах зустрічаються театральні та музичні концептуальні метафори типу *world stage (Newsweek)*, *new overture from Washington (Newsweek)*, *to end presidency on a good note (Time)*, через які суспільно-політичне життя осмислюється як театр або концерт.

Група хімічних концептуальних метафор дає змогу по-новому поглянути на суспільно-політичні проблеми: *a new political chemistry (Newsweek)*, *to galvanize coalition (Newsweek)*. Вони узгоджуються з емпіричними спостереженнями, згідно з якими вирішені проблеми виникають знову (Дж. Лакофф, М. Джонсон).

Метафору доповнює метонімія як іще один тип семантичних змін. Використання метонімії в американських публіцистичних текстах є закономірним процесом з когнітивної точки зору, оскільки вона відображає певні моделі пізнання світу. У межах моделі ознака (дія) – її носій, особу називають за однією з її зовнішніх або внутрішніх особливостей, характерним висловленням, заняттям. Наприклад: *a Houdini (Time)* – трюкач, *Blair (Newsweek)* – прогресивний політик. Наведені приклади свідчать про те, що семантичні асоціації сприяють формуванню нового слова (з новим значенням) на базі вже існуючої одиниці.

Висновки. Усі ці приклади є лише “вершиною айсберга”, саме тому необхідність в “нейтральному” лінгвокраїнознавстві на певному етапі лінгвокраїнознавчих досліджень та практики викладання лінгвокраїнознавства як аспекту навчання цілком виправдана. Багато явищ мови і культури, їх національна своєрідність настільки самобутні, що можуть бути розкриті й описані без порівняння з якоюсь іншою культурно-мовною спільністю.

Перспектива дослідження лінгвокраїнознавчих основ методики викладання мовного матеріалу полягає у створенні фундаментальної та спеціалізованої програми найбільш ефективного розуміння та засвоєння лексичних одиниць студентами, адже аксіомою сучасної методики викладання іноземних мов є постулат про те, що неможливо оволодіти нерідною мовою без обізнаності в культурних та соціальних особливостях життя носіїв цієї мови. Сучасна наука порушує питання вивчення лінгвокраїнознавства в межах традиційного курсу іноземної мови у вищих навчальних закладах і такої науки, як теорія міжкультурної комунікації. Лінгвокраїнознавча компетенція в наш час стає необхідною складовою створення мовної компетенції іноземної мови під час навчання всіх майбутніх фахівців, а особливо філологів-викладачів іноземної мови та перекладачів.

Список використаної літератури

1. Асадчих О. Лінгвокраїнознавчі основи методики викладання японської мови / О. Асадчих // Східні мови та літератури. – 2011. – № 17. – С. 4–7.
2. Верещагин Е.М. Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, рече-поведенческих тактик и сапиентемы / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М. : Индрик, 2005. – 1040 с.
3. Галенко А.М. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції на матеріалі поетичних творів / А.М. Галенко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 6 (217). – Ч. II. – С. 100–107.
4. Калинюк Т. До проблеми використання лінгвокраїнознавчих знань у процесі вивчення іноземної мови у вищій школі / Т. Калинюк // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 3. – С. 364–370.
5. Моркотун С.Б. Відбір лінгвокраїнознавчого матеріалу для формування соціокультурної компетенції студентів мовного вищого навчального закладу / С.Б. Моркотун // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2004. – № 17. – С. 31–32.
6. Томахин Г.Д. Понятие лингвострановедения. Его лингвистические и лингводидактические основы / Г.Д. Томахин // Иностранные языки в школе. – 1980. – № 3. – С. 77–80.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2013.

Витренко А.В. Основные компоненты лингвострановедческой компетенции

В статье рассмотрены и проанализированы основные компоненты лингвострановедческой компетенции. Также определены лексические единицы, которые ярко окрашены национально-культурной семантикой, а именно: названия реалий, коннотативная лексика и фоновая лексика, основными составляющими которой являются паронимы, антропонимы, фразеологизмы, метафоры, метонимия. Подчеркнуто, что фоновые знания – это основной объект лингвострановедения, усвоение которого актуализирует проблему оптимизации и интенсификации процесса подготовки студентов в высших учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: *лингвострановедческая компетенция, реалии, коннотативная лексика, фоновые знания, паронимы, антропонимы, фразеологизмы, метафоры, метонимия.*

Vitrenko A.V. The main components of cross-cultural competence

The main components of the linguistic competence are described and analyzed in the article.

The lexical items are defined in the paper. These lexical items are coloured with brightly national cultural semantics, namely: the names of realities, connotative vocabulary and background vocabulary, the main components of which are paronyms, anthroponomy, idiom, metaphor and metonymy. It is emphasized that background knowledge – is the main object of culture-oriented linguistics. The assimilation of this object actualizes the problem of optimization and process intensification of students in higher educational institutions of Ukraine.

Key words: *the linguistic competence, the realities, connotative vocabulary, background knowledge, paronyms, anthroponomy, idiom, metaphor, metonymy.*